

Öz

Bu araştırmanın amacı, kentsel dönüşüm ile henüz somut olarak karşılaşmamış, ancak kentsel dönüşüm tehdidi ile yüz yüze kalan iki eski gecekondu mahallesindeki gençlerin bu süreç hakkındaki düşüncelerini ortaya koymaktır. Sarıyer'in Derbent ve Kazım Karabekir mahallelerinde saha araştırması gerçekleştirilen bir TÜBİTAK projesinin sonuçlarından hareketle, kentsel dönüşümün gecekondu mahallelerinde yaşayan gençler tarafından nasıl algılandığı ve bu sürecin gençlerin yaşamını nasıl etkilediği makalenin amacını oluşturur. Araştırma, anket çalışması, odak grup görüşmesi ve katılımcı gözlem yöntemleriyle gerçekleştirilmiştir. İlk bulgu, gençlerin hala önceki kuşaklardan kalan komşuluk, mahallelilik, ekonomik dayanışma, mahalle aidiyeti gibi bağlılık mekanizmalarını olabildiğince koruduklarıdır. İkinci olarak, kentsel dönüşüm süreçlerinin gençler üzerinde içe kapanma etkisi oluşturduğu belirlenmiştir. Üçüncü ve en temel olarak mahalleden kopma ihtimalinin gençleri tedirgin ettiği ve geleceklerine dair bir belirsizlik yarattığı anlaşılmıştır.

Abstract

This research is a putting down of the thought of the young people from 2 different gecekondu neighborhood facing the urban transformation threat. Based on the TUBITAK research findings focusing on the social and economic effects of the urban transformation process on the inhabitants, this paper aims to find how this process is perceived by the young people and how they are touched by the phenomenon. The methodology of the research is a combination of a survey, focus group interviews with young people and participative observation methods. The first finding is that the young people continue the old neighborhood relations and the solidarity networks which are constructed by their previous generation. Secondly, urban transformation process create a closure for the young people of gecekondu neighborhoods. Thirdly and most importantly, urban transformation possibility discomfort them, create an ambiguity about their futur life.

Anahtar Kelimeler:

Gecekondu Gençliği, Kentsel Dönüşüm, Mekânsal Kimlik.

Keywords:

Gecekondu Youth, Urban Transformation, Spatial Identity

Gecekondu Gençlerin Kentsel Dönüşüm Algısı: Sarıyer Derbent ve Kazım Karabekir Mahalleleri Örnekleri*

Hakan Yücel

Galatasaray Üniversitesi

Siyaset Bilimi Bölümü

Gizem Aksümer

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Bu makalenin amacı, kentsel dönüşüm ihtimalinin gecekondu yaşayan gençleri nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda makale, iki temel eksen üzerinden hareket edecektir. Eksenlerden biri, gecekondu gibi yaşayanların aidiyetinin yüksek olduğu bir mahallede ikamet eden gençlerin mahalleleriyle kurduğu ilişkiye odaklanarak, mahalleli gençlerde dayanışmacı ilişkileri sürdürme ihtimallerini değerlendirmeye çalışacaktır. İkinci eksen ise, kentsel dönüşümün gençler tarafından nasıl algılandığını ve dönüşüm sürecinin onlar tarafından nasıl tarif edildiğini tartışmayı amaçlayacaktır.

Makale, Sarıyer Derbent ve Kazım Karabekir Mahalleleri örneğinde 2012 Haziran - Ağustos - Aralık aylarında gerçekleştirilen saha çalışmalarının verilerinden hareketle hazırlanmıştır. Çalışmayla, kentsel dönüşüm konusundaki araştırmalarda yeterince irdelenmeyen ancak en çok etkilenecek toplumsal grup olan gecekondu gençlerinin bu konudaki düşüncelerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Bugün kentsel dönüşüm süreçleri, özellikle eski gecekondu mahallelerinde ya da mülkiyetle ilgili sorunları olan alanlarda, yaşayanların tercihleri gözetenmeden, alternatif ya da çözüm olarak toplu konut tipi yapıların sunulduğu bir

süreç olarak işlemektedir. Diğer yandan, kentsel dönüşüm süreçleri, yalnızca “kentsel dönüşüm ve yenileme projelerinden” ibaret olmayıp, kendiliğinden gelişen piyasa hareketlerini, büyük ölçekli projeleri ve bunlara bağlı planlama çalışmalarını kapsamaktadır (Yalçınan et al., 2014, Yalçınan and Çavuşoğlu, 2008, Yalçınan et al., 2012, Yalçınan, 2014). Bu bağlamda çevrede çeşitli yatırımlar sonucu başlayan bir dönüşümün varlığı, kentsel dönüşüm tehdidi algısının oluşmasını yaratmakta, bu durum mahalle sakinlerinin olası bir kentsel dönüşüme yönelik düşüncelerini sürekli olarak değiştirmektedir. Kentsel dönüşüm projeleri, hem kent içi çöküntü alanlarını hem de gecekondu bölgelerini kapsamaktadır. Farklı toplumsal yapıları, farklı konut mülkiyet türlerine sahip olan ve içinde yaşayanların mekânla farklı türden ilişkiler kurdukları mahalleler farklı stratejilerle kentsel dönüşüm projelerine karşı mücadele etmektedirler (Kuyucu, 2010, Ünsal, 2006, Kuyucu and Ünsal, 2011, Şen, 2006, Türkün et al., 2010).

Dolayısıyla doğrudan saha çalışması gerçekleştirdiğimiz kentsel alanlar, çevrelerinde bulunan kapalı siteler, AVM'ler, ulaşım yatırımları ve devam eden yıkım tehdidi dolayısıyla bu etkileri incelemek açısından önemli örnekleri oluşturmaktadır. Makalemizde yalnızca kentsel dönüşüm algısı değil, kentsel dönüşüm

* Bu makale, TÜBİTAK (No: 110K404) araştırma projesinin son ürünlerinden biridir. Araştırmaya verdiği destekten ötürü TÜBİTAK SOBAG grubuna teşekkürlerimizi sunarız.

tehdidi etkisiyle ekonomik ve toplumsal yaşamın gençler açısından nasıl değiştiği, bu değişimin algılarına, bakış açılarına, mahalleye bağlılıklarına nasıl yansıdığı araştırılmaktadır.

Bu metinde öncelikle gençlik meselesine, ve kentsel dönüşüm sürecine olan yaklaşımımız ile araştırma yöntemimiz açıklanacak, ardından kentsel dönüşümün dönüş-türücülüğü, mahalle mekânı ve mahallede yaşayanlarla kurulan ilişkiler ile gençlerin kentsel dönüşüm algısı tartışılacaktır.

1.1 Analiz Stratejileri

Araştırma, 2012 yılının ikinci yarısında, önce Sarıyer Derbent ve ardından Kazım Karabekir mahallelerinde gerçekleştirilen kentsel dönüşümün toplumsal etkilerini ölçmeye yönelik kapsamlı bir saha araştırmasının bölümlerinden birini oluşturmaktadır.

Sahanın seçimi de araştırma için önemli bir aşamayı oluşturmuştur. Sarıyer, bir yandan değişimin motoru olarak görülebilecek Maslak aksı üzerindeki merkezi iş alanının baskısını arttırarak sürdürmesi nedeniyle dönüşüm süreçleriyle uzun zamandır etkileşen, diğer yandan da 1990'lara kadar büyümesini sanayileşme ve gecekondulaşma üzerinden sürdürdüğü için tipik Türkiye kentleşmesi süreçlerini bizzat deneyimlemiş bir ilçedir. Dahası, ilçede sanayinin çözülmesiyle birlikte ekonomik ilişkiler zorunlu bir değişime girdiğinden, dönüşüm süreçlerinin etkilerini görece önceden yaşamaya başlamış bir nüfus burada yaşamaktadır. Bu bağlamda, odak ilçemiz Sarıyer olmuş, bu ilçe içerisindeki gecekondu mahallelerinden hangilerine odaklanmak gerektiği ise farklı kriterler eşliğinde belirlenmiştir. Sarıyer'de gönüllü olarak, 2006 yılından beri katılımcı gözlem süreciyle araştırmalar yapıyor olmak, bu aşamada önemli rol oynamıştır. Sarıyer'deki bu mahalleler çoğunlukla yaşayanlarının İstanbul'a geliş tarihleri, geldikleri yerler, gelir durumları gibi özellikler açısından benzerdirler. Onları birbirinden farklılaştıran önemli özelliklerin başında, mahallelerin merkezi işlevlere, doğal alanlara, manzaraya, önemli ulaşım akslarına olan uzaklıkları

gelmektedir. Dolayısıyla tek bir mahallede derinleşmek yerine iki farklı mahallede daha geniş bir temsil ihtimali olan bir araştırma kurgulanmış, Derbent gibi metroya, Maslak aksına yakın bir mahalle ile, nispeten Sarıyer'in iç kısımlarına yakın olan, buna karşılık doğa ve manzara avantajı olan Kazım Karabekir mahallelerinde saha araştırması yapılmıştır. Burada hedeflenen, iki mahallenin birbiriyle karşılaştırılması değil, Sarıyer gecekondu mahalleleri bağlamındaki temsili güçlendirmek, küçük de olsa farklılıkları anlamaya çalışmaktır.

Çalışmamız, hem niceliksel hem de niteliksel yöntemlerin bir arada kullanılmasıyla gerçekleştirilmiş bir saha araştırmasına dayanmaktadır. Mahallenin coğrafi durumu gözetilerek hazırlanmış mahalle zon haritası üzerinde orantılı dağıtılması koşuluyla rastlantısal olarak seçilmiş 276 adet anket Derbent'te, 343 adet ise Kazım Karabekir'de yapılmıştır. Bunların %30 kadarı ise 18-29 yaş arasındaki gençle gerçekleştirilmiştir. Yine iki mahallede, farklı sosyoekonomik aidiyetleri bulunan, hem erkek hem kadınları içeren birer genç odak grup tartışması gerçekleştirilmiştir. Odak gruplarımız, her iki mahallede de yaşları 23 ile 30 arasında değişen, işçi, esnaf, üniversite mezunu çalışan ve üniversite öğrencisi, çalışan ve çalışmayan kadın ile erkeklerden oluşmuştur. Farklı sosyo-ekonomik gruptan gencin bir arada odak grupta bulunması anlatıların farklarını ve birbirleriyle tartışmalarının gelişkinliğini sağlamıştır. Anket ve odak grup çalışmamızda temel olarak, gençlerin mahallenin mevcut fiziki koşulları hakkındaki görüşleri, mahalledeki yaşam tarzları, mahalle ve mahallelilerle kurdukları ilişkiler, kentsel dönüşüm sürecini nasıl algıladıkları ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, gençlerin, olası bir dönüşüm sonrasında oluşabilecek durum hakkındaki fikirleri tespit edilip, değerlendirilmiştir. Sahadaki görüşmecilerin isimleri ve kimlikleri, fikirlerinin ve özel yaşamlarının korunabilmesi adına olabildiğince anonimleştirilmeye çalışılmış, bu sebeple görüşme yapılan kişilerin isimleri değiştirilmiştir.

1.2 Yaklaşım

Öncelikle kentsel dönüşüm ihtimali olan gecekondu mahallelerinde gerçekleştirilen bu araştırma sahaya yaklaşım açısından özel kriterlere sahiptir. Bu makaleye kaynak teşkil eden proje kapsamında yürütülen bütün çalışmalar, mahalleliye ve mahalle ile gönüllü dayanışma gösteren kurumlara danışılarak gerçekleştirilmiştir. Anket ve görüşmelere başlanmadan önce mahalle dernekleri ile kendileri hakkında topladığımız verileri akademik çalışma ve onların yararına işler haricinde hiçbir şekilde kullanmayacağımızı taahhüt eden bir sözleşme yapılmıştır. Sözleşmede, hem verilerin kullanımı hakkında söz verilirken, diğer yandan araştırmanın her aşamasında onların görüşünün alınacağı da vurgulanmıştır. Bu sözleşmeye istinaden araştırmada kullanılacak anket ve görüşme soruları, öncelikle mahalle derneklerinden kişilerle tartışılmış, herhangi bir rahatsızlığa mahal vermeyecek bir hale getirildikten sonra araştırmaya girilmiştir. Özellikle gecekondu mahallelerinin araştırma projelerine çoklukla konu olduğu bir dönemde böyle bir yaklaşımın benimsenmesi ve mahallenin öz örgütlülüğü ile kurulan katılımcı ilişkiler çokça önemsenmiştir.

Makale, temel teorik yaklaşım olarak ise özellikle İstanbul metropolünde kentsel dönüşümün tek bir proje ile olmadığını, yıllara yayılmış olarak büyük projelerin hayata geçirilmesiyle ortaya çıktığını kabul eder. Dolayısıyla makalemiz, kentsel dönüşümü bir süreç olarak ele alarak, bu sürecin etkilerine bakmayı hedefler (Yalçınan et al., 2014, Yalçınan and Çavuşoğlu, 2008, Yalçınan et al., 2012, Yalçınan, 2014). Bu bakış açısı, aynı zamanda sürecin yalnızca büyük bir baskıyla yerinden edilmeyi getirmediğini, aksine uzun yıllar içinde kente ve kentsel yaşama eklenilebilmiş, yeni bir dayanışma ve kentleşme biçimini literatüre sokmuş olan gecekondu mahallelerinin de yukarıdan aşağı bir süreçle yeniden biçimlendirildiği ön kabulünü ortaya koyar. Dolayısıyla, bu bağlamda kentsel dönüşümün kısa bir süreçte gerçekleşmeyecek olması, gençleri bu uzun vadeli süreçte önemli aktörler, gelecekteki mahalle sahipleri olarak daha da önemli bir konuma koymaktadır.

Günümüzde gençlik dönemi, yetişkin yaşamına geçiş sürecinin uzaması nedeniyle eskisine göre daha uzun, 30'lu yaşlara uzanan bir yaş dönemini kapsamaktadır. Bu genişletilmiş gençlik süreci tartışmaları Batı ülkelerinde 1970'lerin ikinci yarısından itibaren başlar (Anatrella, 2003: 37-47). Türkiye'de ise son yıllarda özellikle orta sınıf kökenli eğitilmiş gençler üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Firat, 2013: 26-53). Söz konusu durum, artık üniversite mezunlarının arttığı, erken evliliklerin gerçekleşmediği İstanbul'un eski gecekondu bölgelerinde de etkisini göstermektedir. Bu nedenle makalede yararlanılan saha araştırması verileri için 18-30 yaş grubundan gençlerle görüşülmüştür.

Gençler ve mekânsallık ilişkisi kent yoksullarının yoğunlaştığı kentsel bölgeler üzerinde gerçekleştirilen çalışmalarda sosyal bilimler literatüründe özellikle vurgulanmıştır. Thierry Blöss'e göre (1997: 73) mekânsal olan, yoksul mahallelerde yaşayan gençlerin kimlik edinme sürecinde önemli bir yer tutmakta, böylece gençler "mekânsal yazgı toplulukları" oluşturmaktadır. Mekânla ilişki, gençlerin toplumsal pratikleri ve temsilleri açısından önemlidir. Böylece mekân gençlik kimliklerinin oluşturucu unsurlarından biri olmaktadır. Mekânın hem işlevsel hem de simgesel algılanması söz konusudur (Vaissière C., 2002). Bu bağlamda gençliğin iki temel yaklaşımla ele alındığı gözlemlenmiştir. Bunlardan biri, gençlerin geçirdikleri sarsıntılı dönem sebebiyle toplumsal – ekonomik krizlerden de çokça etkilendikleri, sürtüşme, tehlikelilik ifade ettikleri vurgusunu yapan "Tehdit Olarak Gençlik", yaklaşımının eleştirisiyle ortaya çıkan, Alain Vulbeau'nun tanımıyla "Kaynak Olarak Gençlik" (Vulbeau, 2001: 10) kavramıdır.

Bu makalede de çokça yararlanılacak bir çerçeve oluşturan, Alain Vulbeau'nun tanımıyla "kaynak olarak gençlik", gençlerin davranışlarını, çevreleriyle kurdukları ilişkiyi, mekânla kurdukları bağı ve sosyalliklerini bir olgu olarak alıp incelemeyi ifade eder. Kaynak olarak gençlik çerçevesinde yurttaşlık gençler

ile demokratik yaşamın kurumlarının biçimleri arasındaki karşılıklı ilişkilerine, özellikle dernekler ve belediyelerle olanlara gönderme yapar, katılımı önemser (Vulbeau, 2001: 13). Kentsel mekân bu bakış açısında önceliklidir; mekânda oluşan gençlik kimliğinin bir toplumsal olgu olarak kabul edilip önemsendiği ve bunun toplumsal pratikler olarak ifadesi “yabani” pratikler olarak değil, tam aksine kurumlara potansiyel karşılaşmaları içeren ikincil sosyalleşme süreçleri olarak ele alınır. Söz konusu yaklaşımda gençlerin pratikleri hakkında fikir yürütmek önem taşımaktadır (Vulbeau, 2001: 15).

Sébastien Peyrat’ya (2001: 98) göre Fransa banliyölerindeki sosyal konut alanları bu kentsel bölgelerde yaşayan gençler için savunulması gereken bir mekân oluşturmaktadır. Bu konut alanları mekândaki gençler tarafından dışarıya karşı korunur ve bu gençlik grubu söz konusu mekânın adını taşıyarak sosyalleşir. Biz, kent yoksulları tarafından değil, kent yoksulları için oluşturulmuş sosyal konut alanlarında gerçekleştirilen saha araştırmalarına dayanan bu literatürden hareketle, içerisinde yaşayan halkın kendisi tarafından inşa edilmiş olan ve toplu konut alanlarına göre çok daha fazla aidiyet hissini besleyen gecekondu mahallelerinde, aidiyet hissini çok yoğun olduğunu, özellikle bu bölgelerde yaşayan gençlerin de mekânla özdeşleşme duygusunun oldukça güçlü olduğunu görmekteyiz.

1.3 Derbent ve Kazım Karabekir Mahallelerinin Kentsel Dönüşüm ile Karşılaşması

Kazım Karabekir ve Derbent mahalleleri, 1960’ların ortalarında kurulmuş işçi mahalleleri olarak tanımlanabilir. Bu ma-

haller, bütün altyapının, yolların, evlerin mahallede yaşayanların birlikte çalışarak inşa edildiği bir süreçle oluşmuşlardır.

Bugün ise işçi mahallesi özelliklerinin kaybolduğu, eski işçilerin emekli olduğu, sanayinin bu bölgelerde çözüldüğü ve eski işçilerin çocuklarının ise düşük ücretli hizmetlerde çalışmaya başladıkları görülmüştür. Saha araştırması sürecinde yaptığımız anketlere göre, iki mahallede de %45’ten fazla anket katılımcısı hizmet sektöründe çalışmaktadır. Her iki mahallede de çalışanların %80’den fazlası ücretli çalışandır. İş yerlerinin konutlarına yakın olması, %80’in üzerinde sigortalı olarak çalışılıyor olması mahallelere dair önemli ön bilgiler arasındadır. Hizmet sektöründe çalışanlar ise en çok, kasiyerlik, mağazada satış elemanlığı, esnaflık, çeşitli sektörlerde asistanlık gibi işlerde çalıştığını belirtmiştir.

Sarıyer çevresinde bulunan fabrikalar, 1960 ve 1970’lerde bu mahallelere nüfus çekmiş, ancak fabrikaların tek tek kapanıyor olması ve Sarıyer’in finans ve teknoloji gibi alanlardaki işyerleriyle çevrilmesi bölgede sürekli bir dönüşüm yaşanmasını mecbur kılmıştır.

Derbent Mahallesi Kuşatılma Süreci

Derbent de Sarıyer’deki pek çok mahalle gibi dönüşüm sürecine çevresindeki yatırımların yoğunlaşmasıyla girmiştir. Levent ve Maslak hattının yoğun biçimde üst düzey sektörlere hizmet eder hale gelmesiyle Derbent mahallesinin kuşatılma öyküsü de başlamıştır.

Ancak mahalleye yakınlığı açısından 1997 yılında Park Orman’ın kurulmasının mahalle üzerindeki baskının artmasında önemli bir dönemeç olduğu görülür. Park Orman, kurulduğu günden bugüne,

Şekil: 1
Tarihsel Gelişim Süreci (Derbent)

1970 Öncesi	1970-1975	1975-1980	1985-1990	1995-2000	2000 Sonrası
Mahalleyle ilk yerleşimler başlar.	Nüfus artar, çevre sanayi kuruluşları artar.	1978 yılında halk eğitim merkezi kurulur. 1979 yılında elektrik mahallelinin çabasıyla gelir ve yollar asfaltlanır.	1985 yılında otobüs hattı gelir. 1987 yılında İstinye’ye bağlı olmaktan çıkar, muhtarlık statüsü kazanır.	1999 yılından sonra değişimler artar. Minibüs hatları gelir, doğalgaz döşenir.	2005 yılında dernek kurulur. 2010 yılında Darüşşafaka metro istasyonu gelir.

Tablo: 1
Mahalle kuşatılma öyküsünde ana adımlar
(Derbent)

DERBENT MAHALLESİ KUŞATILMA ÖYKÜSÜ	
1997	Park Orman'ın kurulması
2002-2005	Maslak MESA Konutları
2005	MESA'nın kurulması
2009	Acıbadem hastanesinin kurulması
2010	Darüşşafaka metro durağının açılışı
2010	3. köprü söylentilerinin başlangıcı

gündüz ve gece gerçekleştirilen büyük organizasyonların, konserlerin ev sahipliğini yapmasıyla İstanbul'un önemli çekim merkezlerinden biri olmuştur. Park Orman ile benzer işlemlere sahip olup önemli organizasyonlara ev sahipliği yapan TİM Maslak Show Center da yine mahalleye yakın bir mevkide 2005 yılında kurulmuştur. 2002 – 2005 yılları arasında Atatürk Oto Sanatkarları Yapı Kooperatifi tarafından kurulan kapalı MESA Konutları ise mahalleye komşu oluşuyla önemli bir baskı unsuru oluşturur. Sırasıyla 2009 yılında Acıbadem Hastanesi'nin kuruluşu ve 2010 yılında Darüşşafaka metro durağının tamamlanması, yine 2010 yılında Sarıyer'den geçecek olan 3. köprü söylentilerinin çıkması mahalleyi kuşatan faktörlerdendir. Tüm bu faktörlerin mahalleli tarafından bir "yerinden edilme tehdidi" olarak algılandığı görülür. Özellikle kapalı sitelerin toplumsal kutuplaşmayı artırma yolunda olduğu, kentsel yaşamı ayırttığı yine yapılan görüşmelerde mahalleli tarafından da ortaya konmuştur.

Kazım Karabekir Mahallesinin Kuşatılma Süreci

Kazım Karabekir Mahallesi'nin ci- varları; özellikle ormana yakınlığı ve

manzarasıyla, kent merkezinden uzak olmasına karşın özel araçla kolay ulaşılabilir olmasıyla varsıl kesimin gözdesi olan sitelere ev sahipliği yapmıştır. Bu sebeple "kuşatılma" sürecini erken tarihlerde yaşayan mahallelerden biri de Kazım Karabekir olmuştur.

1980 yılında Alsit'in, 1990 yılında ise Sedadkent'in kurulmasıyla mahalle, site duvarlarıyla çevrelenmiştir. 1990-2000 yılları, Sarıyer'in köylerinin villalaşma sürecine tanıklık eder. Köylere gidiş yolu üzerinde olan Kazım Karabekir'in bu süreçle çokça temas ettiğini söyleyebiliriz. Mahallenin kuruluşunda önemli bir yeri bulunan Tekel Fabrikası'nın kapanması da mahalle için diğer bir önemli "dönüşüm başlangıcı" olarak sayılabilir. Sitelere giden yolların genişletilmesi ve mahallenin ortasında kalan, halk arasında "Lazların Çayırı" olarak adlandırılan alana 9 adet villanın yapımı, kuşatılma sürecinin önemli kırılma noktalarından biridir. 2009 yılında Çayırbaşı – Sarıyer tünelinin yapılması ve 2010 yılında 3. köprü söylentilerinin netleşmeye başlaması, mahallelilerde yerinden edilme tehdidi yaratan önemli gelişmelerdendir.

Şekil: 2
Tarihsel Gelişim Süreci (Kazım Karabekir)

1970 Öncesi	1970-1975	1980-1985	1985-1990	1990-2000	2000 Sonrası
Mahalleye ilk yerleşimler başlar. 1969'da ilk telefon hattı çekilir.	Nüfus artar, çevre sanayi kuruluşları artar. 1974'de elektrik hattı çekilir. Haneler bu masrafi kendi karşılar. Hane başı 5-7 lira ödenir.	Sedadkent ve Alkent yapımına başlanır. 1982 yılında bazı evlerin musluklarından su akmaya başlar.	1986 yılında tüm mahalleye telefon hattı çekilmiştir. 1990'da bütün mahalleye kullanma suyu gelir.	1991 yılında mahalleye İETT otobüsü gelmeye başlar. 1992 yılında Çayırbaşı'ndan mahalleye minibusler ortaya çıkar. 2 sokağa doğalgaz döşenir.	2004 yılında mahallenin bütününe doğalgaz gelmiştir.

KAZIM KARABEKİR MAHALLESİ KUŞATILMA ÖYKÜSÜ	
1988	Alsit villalarının yapımı
1990	Sedad Kent'in yapımı
1990 - 2000	Köylerin villalaşma süreci (Zekeriyaköy, Demirciköy... vs.)
1994	Tekel Kibrit Fabrikası'nın kapanması
2006	Yolların genişletilmesi sürecinin başlangıcı
2007	Kazım Karabekir Lazların Çayırı'nda 9 villanın yapımı
2009	Çayırbaşı-Sarıyer Tüneli inşaatı başlangıcı
2010	3. Köprü söylentilerinin başlangıcı

Tablo: 2
Mahalle kuşatılma öyküsünde temel adımlar (Kazım Karabekir)

Bu gelişim süreci de Derbent ile benzer bir hikâyeyi konu alsada, mahallelerin kentsel dönüşüm ile karşılaşmaları farklı şekillerde olmaktadır.

1.4 Gençlerin Mahalle Aidiyeti

Mahalleyi hem fiziksel-hukuksal hem de sosyokültürel boyutlarıyla ele almamız gerekir. Fransız Coğrafya sözlüğüne (1988) göre mahalle “bir kentin tarihsel evrimi içinde yerleşim yapısı, eski ya da günümüzde halen süren işleviyle ya da kentin içindeki konumu ile farklılaşan özerk kentsel bütünlüktür” (George, 1970). Jean François Pérouse (2004) bizi 5 işleviyle mahalleyi düşünmeye davet eder. Bu işlevlerden biri hatta belki de en önemlisi, mahalleyi “bir komşuluk birimi” olarak ailevi ilişkilerin ve yaşayanların tanışıklığının kurucu unsurlarını oluşturduğu, aile ile kent arasında aracılık eden bir toplumsal birim olarak gördüğü işlevdir (Pérouse, 2004:127-129).

Bazı güncel çalışmalar; mahallenin “biz” duygusunu oluşturan önemli bir unsur olduğuna, içsellik ve dışsallık arasındaki kimliksel dengeyi sağladığına, dayanışma ve toplumsallığı geliştirdiğine işaret etmektedir¹.

Saha araştırmamızda, gençlerin büyük oranda mahallede doğdukları tespit edilmiş olup, Derbent ve Kazım Karabekir mahallelerinin ikisinde de anket yaptığımız gençlerin %70'den fazlası mahallede doğmuş, diğer kısmı ise ilkököl çağında mahalleye yerleşmiştir. Bu da tüm büyüme, gelişme ve sosyalleşme evrelerini mahallede geçirdikleri anlamına gelir. Diğer yandan gençler, mahallenin

mekânsal gelişim ve değişim sürecine de şahit olarak önemli bir dönüşümün bir anlamda izleyicileri olarak önemli bir yere sahip olmuşlardır. “Bizim kendi evimiz. Önceden gecekonduydu sonra biz kat yaptık işte, bahçeli kendimize ait. Yani oturduğumuz ev şu an bize göre. Ben de burada doğdum. Komşularımız çok iyi. Burada komşuluk çok önemli bizim için.” (Elif, Derbent, 29, işçi).

Mahalleyi nasıl tanımladığını sorduğumuzda Derbent mahallesinden bir gençten aldığımız yanıt oldukça önemlidir: “Benim doğduğum yer.” (Hasan, Derbent 29, işçi) Doğduğu yer olması, gençler için oldukça önemli görülüyor, bu söz, odak grup görüşmemizde çokça tekrar ediliyor. Bir anlamda, anne babaları için “memleketleri” ne anlam ifade ediyorsa, bu gençler için de mahalleleri o anlama geliyor. Kazım Karabekir'den bir genç ise, burasının doğduğu yer olduğundan kendisi için önemli olduğunu belirtiyor ve buradan başka yere gitmeyeceğinin altını çiziyor: “Memnunum, para da versen gitmem. İnsanın doğduğu yer daha önemlidir benim için. Kalkıp şimdi Gebze'de mi oturayım? En basiti, beni buradan çıkardığı zaman sanayi bölgesine atacak. Kırsal yere götürecek. Ne yapayım ben şimdi orada? Benim için burası her şeyden avantajlı.” (Oktay, Kazım Karabekir, 25, Esnaf)

Gençler, iki mahallede de birbirinden farklılaşmayacak biçimde mahalleden memnun olduklarını belirtmektedirler, iki mahallede de mahalleden “çok memnun” ve “memnun” olduğunu belirten görüşmeciler %85'in üzerindedir (Derbent

¹ Paris'te yaşayan Türkiye kökenliler üzerinde gerçekleştirilmiş bir araştırmanın verilerinden hareketle yazılmış ilginç ve güncel bir çalışma için bkz. Konuk Mahir, “Mahalle: Bir Kimlikler Kavşağı”, Toplum Bilim, Sayı 26, Nisan 2011, S. 75-82.

%86, Kazım Karabekir %96). Aynı şekilde Kazım Karabekir'deki gençlerin %76'sı, Derbent'tekilerin ise %88 kadarı mahalleden taşınmayı istemediğini belirtmektedir. Bu oran bize, mahalleden "kaçıp gitmek" istemediklerini, burada kalmaya devam etmeyi tercih ettiklerini gösterir. Kalmak istemelerinin nedenlerini yorumlayacak olursak, en başta Derbent'in artık kentin içinde kalan, ulaşım olanakları iyi bir mahalle olması sayabiliriz. Derbent mahallesinden ankete katılan gençlerin %100 kadarı metroyu kullandığını belirtmekte, odak grup görüşmesinde ise evlenince de burada kalmak istediklerini vurgulamaktadır. Evlenmiş ve mahallede oturmaya devam eden, Maslak'ta çalışan bir genç şöyle anlatır: "*Çocuğumu da burada yetiştirmek isterim. Baba ocağı gibi bir yer burası bizim için insan daha güvenli bir şekilde çocuklarımı yetiştirebilir.*" (Hüseyin, 29, şirkette çalışıyor) "*Burası gayet iyi. Böyle yeri nerede bulacaksınız İstanbul'da, İstanbul gibi bir yerde? Metroya yakın, tam merkezde...*" (Ali, Derbent, 23, işçi). Mahalleye bağlılığın yanında mahallenin bulunduğu mekânsal bağlamın da yaşamlarında sağladığı kolaylığa vurgu yapıyorlar. Yoksul kesimin, uzak mahallelere, "kentsel sürgünler" olarak yollanmalarının neden olabileceği etkiler de bu söylemlerden yola çıkılarak araştırılabilir.

Kazım Karabekir'deki gençler ise buranın doğa ile iç içe olan halini bırakıp gitmek istemediklerini belirtmektedirler: "*Ben çevre olarak buradan memnunum. Ortamı, doğası, denize yakınlığı, ormanı...*" (Emir, Kazım Karabekir, 23, öğrenci). Diğer yandan, Kazım Karabekir'de bulunan gençler de buradan ayrılmayı kabul etseler, çeperde bir yerlere yerleştireceklerini, bu sebeple de burayı bırakmak istemediklerini söylemektedirler. Mahalleye kurulmuş bağlılık ilişkisinin yanı sıra gençler kentsel dönüşüm sonrası sunulmuş olan alternatifleri kesinlikle istemedikleri için de kalmayı tercih ettiklerini vurgulamaktadırlar.

Gençler yaşadıkları mekânı benimsemiş olmalarına karşın, mahalledeki mekânsal kullanımlara dair çeşitli şikayetleri de bulunmaktadır. Derbent mahallesinde, %60

civarındaki görüşmeci, gençlerin vakit geçirebileceği alanların burada olmadığını belirtmiştir. Buna karşın, genel anlamda (%48 kesinlikle memnun, %26 memnun) sokak ve bahçelerin ortak kullanımından memnun oldukları görülmektedir. Odak grup tartışmasında da, birlikte bahçede toplanma, kapı önünde çay içme ve komşularla sohbet etmenin sosyal hayatlarında ne denli önemli olduğuna dair görüşler ortaya çıkmıştır. "*Rahat bir şekilde inebiliyoruz mesela kapıya, çocuklar hep kapıda.*" (Elif, Derbent, 29, işçi). "*Çok olağan bir şey mesela çay içeceğim elimde tepsi var, olduğu gibi alıp kapıda içebilirim komşularla. Bu olağan bir durum mahallemizde.*" (Hüseyin, Derbent, 29, şirkette çalışıyor)

Gençlerle ilgili mahalleyi tercih etme nedenlerine bakıldığında ve mahallenin geneliyle karşılaştırıldığında, önemli bir fark ortaya çıkmaktadır. Akrabalara yakınlık mahalle genelinde ilk seçenek olurken, gençlerde akrabalara yakınlık oldukça gerilerde gelmektedir. Senti beğenenler gençler arasında, mahallenin sakinliğini ve havasını beğenenler daha yüksek oranlarda çıkmaktadır. Üstelik gençler diğer toplumsal gruplardan daha fazla sakinlik ve havayı beğendiklerini belirtmişlerdir. Aslında bu durum, mahalleye bakışın önceki kuşağa göre farklılaştığını, artık akrabalara yakın olmaktan çok mahallenin konumu, fiziksel özellikleri ve gündelik yaşama dair sunduğu konfor ile kolaylıkların önem kazandığını göstermekte, akraba ve hemşerilerden bağımsız bir mahallelilik kimliği oluşturulmaya doğru gidildiği izlenimini vermektedir.

Paulet (2001: 114) mahalle sakini için önemli olanın "gerçeklik" değil, o mahallenin neyi temsil ettiği olduğunu belirtir. Mahalle gençler tarafından "baba ocağı", "doğum yeri", "ev", "aile", "yuva", "rahat edilen yer" gibi sözlerle ifade edilmektedir. Bu bağlamda mahalle, toplumsal, mekânsal olduğu kadar duygusal ve psikolojik bir bağlılığın da kurucusudur.

1.5 Gençlerin Komşularla Kurduğu İlişkiler

Lupton'a göre "bir mahallenin özelliğini belirleyen nüfusu ile alanın karşılıklı

etkileşimidir. Mahalle hem fiziksel hem de sosyal bir alandır. Bu bağlamda alan etkisi incelemesi birçok unsuru ele almalıdır: çevre, yakınlık, inşa yapısı, altyapı, nüfusun demografik, toplumsal ve (dayanışma ağlarını mekânla özdeşleşmeyi hesaba katan) duygusal özellikleri.” (Lupton, 2003:4). Bu anlamda bakıldığında, mahallede yaşayanların çoğunu tanıyor olmak mahalleye bağlılığı kuvvetlendiren etkenlerden biridir. Mahallede kaçır kişiyi tanıdıklarını sorduğumuzda, gençlerden benzer cevaplar gelmiştir: “Ben mesela bütün mahalleyi tanıyorum.” (Elif, Derbent, 29, işçi). “Yüzlerce insan tanırım mahalleden.” (Mehmet, Derbent, 21, öğrenci). “Esnaf olduğum için bütün mahalleyi tanırım.” (Ali, Derbent, 23, işçi). Kazım Karabekir mahallesinde de gençler, tanıdıkları olduğunu belirtmiş, hatta görüşmecilerden Cem (Kazım Karabekir, 25, işçi), “Çok tanıdığım var mahallede. Bir 2000- 3000 kişi tanıyorumdur. İsmi söyleyebileceğim de yine bir 2000 tane vardır.” şeklinde açıklamıştır. Anket de odak grup görüşmeleriyle aynı paralelde çıkmakta, iki mahallede de 50’den fazla hane tanıdığını söyleyenler büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Derbent mahallesinde %60, Kazım Karabekir mahallesinde ise %55 oranında genç 50’den fazla haneyi tanıdığını belirtmektedir.

“Şehir dışında görsem ben adamı burada konuşsam bile mahallemden olduğu için rahatlıkla konuşurum orada.” (Hüseyin, Derbent, 29, şirkette çalışıyor). Bu söylem de, arada kurulan organik bağın gücünü gösterir niteliktedir. Gençlerin çoğunluğu, mahallelerinde komşuluktan memnun olduğunu (anketimize göre gençlerin %94’lük kesimi komşuluk ilişkilerinden memnun) sitelerde, apartmanlarda bu dayanışmayı bulamayacaklarını belirtmektedirler. “Sitede komşuluk yok ama burada komşularımız çok iyi. Sitelerde komşuluk ölüyor.” (Hasan, Derbent, 29, işçi).

Komşuluk ilişkileri ile ilgili olarak ev işlerini, kışık erzak hazırlama gibi büyük işleri ortak yapıp yapmadıklarını sorduğumuzda ise, Derbent’teki gençlerin %55’i, Kazım Karabekir’deki gençlerin ise %30 kadarı bunu yaptıklarını belirtmektedir. Odak grup görüşmesinde “ev konforu

mu yoksa komşuluk mu sizin için daha önceliklidir?” tartışması başlattığımızda, gençlerin hepsi tereddütsüz olarak komşuluğun daha önemli olduğunu vurgulamıştır. Kazım Karabekir mahallesinden Dicle (18, öğrenci), “(Komşumuza) Evi bile emanet edebiliyoruz yani en azından. Anahtarımı verip de mesela evimde bir evcil hayvanım varsa bırakabiliyoruz. Sen girersin, çiçeği vardır, çiçeğini sularsın. Hayvanın varsa hayvanına bakarsın, yemini verirsin.” şeklinde belirtmektedir.

Mekânsallık duygusu; temel olarak kolektiftir ve doğrudan yere bağlılıktan çok, kişiler ve topluluklar arasındaki ilişki biçimine bağlıdır. Bu nedenledir ki, gençler, mahalleyi sevdiğini, oradan ayrılmak istemediklerini söylerlerken, diğer yandan da komşuluk ilişkilerinin önemini vurgulamaktadır. Mahalleli gençler için de en önemli etken birlikte yaşayabilmek, aynı kişilerle, aynı sosyal çevre içerisinde yaşamını sürdürebilmeştir.

Mahallede, yalnızca konut sahiplerinin değil, kiracıların da uzun yıllardır oturduğu, mahalle içinde ev değiştirerek yaşamlarını sürdürdükleri anket sonuçlarımızda ortaya çıkmıştır. Gençlerle yaptığımız görüşmede de, kiracı olarak mahallede yaşayan bir gencin şu sözü, durumu vurgulamaktadır: “Babam buraya 16 yaşında gelmiş, şimdi 52 yaşında. Hep kiracıymış, hiç bir yere gitmemiş.” (Ali, 23, işçi)

Gençler, mahallede kendilerini güvende hissettiklerini çoğu kez vurgulamaktadır. “Mesela biz burada saat 12’de kapıya çıksak, burada bir zarar gelmez bize. Abimlere gidiyorum Gültepe’ye, balkonda oturmaya korkuyorum. Çok fark ediyor yani. Ben burada saat 12’de başka bir sokağa rahatlıkla gidebilirim. Başıma bir şey gelmez burada, korkulacak bir şey yok.” (Elif, Derbent, 29, işçi).

Gecekondu örneğinde mahalleli kendilerini konutlarını inşa ederek, bu konutların yasallaştırılması ve altyapı hizmetlerine kavuşması için birlikte mücadele vererek mekânla güçlü bir ilişki kurmaktadır. Dolayısıyla gecekondu mahalleleri ile sosyal konut bölgeleri arasında toplumsal ilişkiler açısından önemli bir fark mev-

cuttur. Bu önemli fark Fransa’da sosyal konutlar (HLM) ile teneke mahalleleri karşılaştıran çalışmalarda veciz bir şekilde örneklendirilmiştir. Bu konuda Abdelmalek Sayad (1998: 103-124) Nanterre hakkında yazdığı monografide; sosyal konutlarda yabancılaşıma, tüm olumsuz altyapı koşullarına karşın “teneke mahallelerde” [bidonville] ise kişilerin mahalleye güçlü bağlarını tespit etmiştir. Sayad bu farkı şöyle betimler : “Eğer teneke mahalle bir ‘Arap konutu’ olarak görülüyorsa bunun nedeni Araplar tarafından kendileri için inşa edilmiş olmasındandır, bu konutu ikame için inşa edilen konut için ‘Arap için yapılmış konuttur.’” Aynı şekilde Colette Pétonnet (1979); sosyal konutlara yerleştirilen eski “teneke mahalle” sakinlerindeki komşuluk dayanışması yoksunluğu duygusunun, ne kadar etkili olduğunu tespit etmiştir.

Mahallede yaşayanlara bağlılık bir diğer yandan bakıldığında ekonomik bir bağlılığı da beraberinde getirmektedir. Gecekondu mahalleleri, önemli bir ekonomik dayanışma örüntüsüdür. Mahalle içerisindeki tanışıklık, yüz yüze ilişkiler ekonomik olarak birbirine güveni beraberinde getirmekte, bu güven ve ekonomik dayanışma örüntüsü yalnızca mahallenin eskileriyle sınırlı kalmamakta genç kesimde de aynen devam etmektedir.

Derbent mahallesinin bütününde veresiye alışveriş yaparım diyenlerin oranı %83 civarında olup, gençlerde de bu oran %81’e varmaktadır. Kazım Karabekir mahallesindeki gençlerde ise, bu oran yine %70’in üzerindedir. Veresiye alışveriş, günümüz dünyasının kredi kartı olanaklarını kullanmayı gereksiz kılarak, kişisel güvene dayalı olarak yapılan bir alışveriştir, bu anlamıyla da gecekondu mahallelerinin ekonomik dayanışmasının önemli simgelerinden birini oluşturur.

Derbent mahallesindeki gençlerin %80’inin, Kazım Karabekir mahallesindeki gençlerin ise yine %70’den fazlasının komşusundan borç alabileceğini düşünmesi ekonomik dayanışma ve mahallelilik ilişkilerinin derinliği üzerine önemli bir veriye bizlere sunmaktadır.

1.6 Kentsel Dönüşüm Algısı

Kentsel ayrışma süreciyle kentsel dönüşüm projelerinin uygulanması birbirine koşul olarak gerçekleşmektedir. Kent merkezinde ve çevresindeki bazı bölgelerin mutenalaştırılması hem mekânsal hem de sosyal ayrışmayı ortaya çıkarır. Bu bağlamda istenmeyen unsurların dışlanması, seçkinlerin yaşam alanlarının homojenleştirilmesi söyleme de yansımaktadır. Dolayısıyla kentsel dönüşüm algısı yalnızca bu adla ortaya çıkan plan ve projeler bağlamında değil, tüm büyük ölçekli, büyük yatırımları barındıran kentsel projeler bağlamında ele alınarak sorular bu perspektiften sorulmuştur.

Gençlerle yapılan görüşmelerde, kentsel dönüşüme doğrudan bir karşı çıkış olmadığı görülmüştür. Bu yaklaşımı “Kentsel dönüşüm bence, daha sağlıklı bir yaşam ortamı oluşması.” (Veli, Derbent, 26, işçi) şeklinde ifade eden Veli, daha sonra, kentsel dönüşümün kendiliğinden kötü bir süreç olmadığını, yanlış uygulamalar yapıldığını belirtmektedir. Elif ise; “Aslında güzel dairelerimiz olsa güzel bir ortamda kendimize ait daha iyi evler olsa, yine birlik beraberlik olsa, komşulardan ayrılmadan yeni evler yapılırsa, o da güzel bir şey bence. Güzel bir evde yaşamak isteriz açıkçası. Kendi yaşadığımız evden de memnunuz ama daha güzel olabilir. Depreme dayanıklı olabilir mesela.” (Elif, Derbent, 29, işçi) şeklinde kentsel dönüşüme dair kendi taleplerini ortaya koyar. Bu algıda “Kentsel yenilemeyi” hedefleyen bir dönüşüm söz konusudur. Bu gibi kentsel dönüşümün aslında kötü olmadığına dair görüşler olmasına karşın, çeşitli bölgelerde yapılan kentsel dönüşüm projeleriyle ilgili (Sulukule, Tarlaş, Dikmen, Ayazma...vs.)² uygulamaları nasıl bulduklarını sorduğumuz gençler, büyük oranda bu uygulamaları olumsuz olarak nitelendirmişlerdir. Her bir projeden haberdarlığı ayrı ayrı inceledikten sonra, bu projeleri nasıl buldukları sorulmuş, iki mahalleden de her proje için %80 ile %95 aralığında “olumsuz buluyorum” yanıtı alınmıştır.

Kazım Karabekir’deki genç odak grup görüşmesinde, ‘kentsel dönüşüm olsa ne

² Bu projelerle ilgili yapılan araştırmalara dair bkz. Sulukuleplatformu 2007. Sulukule Platformu’ndan Uli’ye ‘Başarılı Kentsel Karamizah Uygulamaları’ Ödülü. In: Aysun Koca, Ç. O. Ç., Esra Kaya, Gürkan Akgün (Ed.) Kentleri Savunmak. İstanbul: Nota Bene, Ezme, A. 2014. Advocacy Planning In Urban Renewal: Sulukule Platform As The First Advocacy Planning Experience In Turkey. Master, University Of Cincinnati. Kuyucu, T. & Ünsal, Ö. 2011. Neoliberal Kent Rejimiyle Mücadele: Başbüyük ve Tarlaş’nda Kentsel Dönüşüm ve Direniş. In: Sökmen, M. G. (Ed.) İstanbul Nereye? İstanbul: Metis Yayınları. Erman, T. 2016. Mış Gibi Site: Ankara’da Bir Toki-Gecekondu Dönüşüm Sitesi, İstanbul, İletişim Yayınları.

olurdu?’ sorusu hakkındaki tartışmaların en temel odağında, bahçeleri kaybetme korkusu yatmaktadır. Dicle, “*Bence bu kentsel dönüşümde en büyük sıkıntı bahçe olacak. Çünkü şu anda oturduğumuz yerde herkesin kendine ait bir bahçesi var. Baş sıkıştığı zaman, canı sıkıldığı zaman, anahtarını unuttuğu zaman, gidecek yeri olmadığı zaman, açıkta kendi bahçesinde oturabiliyor. Koskoca bir binanın, oturup da küçük bahçesinde... o bahçe hiçbir şekilde koskoca binaya yetmeyecek. Bu kadar bir alana bir apartman yapılırsa bunun çeyreği kadar bahçe vereceksiniz. Çok küçük bir parça vereceksiniz ki bu da o apartmanda oturan insanlara hiçbir şekilde yetmeyecek. Ben hiçbir şekilde kentsel dönüşümü onaylamıyorum.*” şeklinde belirtmektedir.

Dolayısıyla, mahallelerinin yenilenmesi, daha iyi evlere sahip olma fikrine karşı çıkmayan gençler, bugüne kadar Türkiye ölçeğinde uygulanan büyük kentsel dönüşüm projelerine karşı çıkmaktadırlar, bu da göstermektedir ki mahalle gençliği, mevcuttakinden daha farklı, kendi taleplerini de içerecek, daha hassas ve yerinde bir yenilenme süreci beklentisi içerisinde.

Gençlerin, mahallelerinin çevresinde bulunan özel hastane, metro gibi büyük yatırımlara çok net karşı çıkmazken, kapalı sitelere ilişkin ciddi bir gerginlik içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. “*Maslak Acıbadem’in olması, Mesa’nın olmasının bana ve çevremdeki arkadaşlara hiçbir faydası yok. Kesinlikle yok.*” (Hüseyin, Derbent, 29, şirkette çalışıyor). Kazım Karabekir mahallesinin ise hemen komşusu olan Sedadkent’in kapalı bir site olmasından rahatsız olup olmadıklarını sordüğümüzde ise gençler, bunu çok önemsemediklerini belirtmişler, ancak orada yaşayanların kendilerini bütün şehirden “soyutladığını” vurgulamışlardır. Mahalleden Cem, “*Ben üniversitede okurken 4 sene sitede oturdum. Hiç komşuluk ilişkileri yok. Bir kere bile konuşmadım, selamlaşma bile yok.*” (Kazım Karabekir, 25, işçi) şeklinde kapalı sitelerle ilgili görüşünü dile getirmiştir.

Diğer yandan, gençler büyük yatırımların, kendileri üzerinde çeşitli olumsuz etkileri olduğunun da farkında görünmektedir: “*Mesela örnek vereyim, metro yapıldı mahalleye yanına da İspark geldi. Ben arabamı yukarıya park edemiyorum. Benim babam hasta. Sarıyer’de işi olduğu zaman araçla metronun oraya çıkması gerekiyor, eskiden çıkıp bırakıyordu. Şimdi İspark oldu, boş yer bulamıyor. Balsa da ücretli... Bu bizim için dezavantaj. Baktığınızda ülkemiz geliyor, mahallelerimiz geliyor ama bize dezavantajı var. Faydası olmuyor yani.*” (Hüseyin, Derbent, 29, şirket çalışanı)

Derbent mahallesindeki gençlerin ise komşuları olan MESA sitesiyle ayrıca gerginliklerinin bulunduğu, bu gerginliklerin kimi zamanlarda karşılıklı tartışmalara yol açtığı da görülmüştür. “*Ben rahatsız oluyorum yani bize karşı ikinci insan muamelesi oluyor biraz.*” (Mehmet, 21, öğrenci). “*Biz giremiyoruz onlar istedikleri gibi gezip tozuyorlar. Ben çok gördüm Derbent’li çocuklar parka girip oynayamıyorlar, çöp tenekesine çıkıp bakıyorlar, çok şahit oldum. Asıl ayrımcılığı yapan onlar oluyor aslında. Biz ayrımcılık yapmıyoruz, kendi kendine huylanıyorlar aslında.*” (Hüseyin, 29, şirkette çalışıyor)

Derbent mahallesinde, sitelerin güvenlik duvarlarının %79 oranında rahatsız edici bulunması, site sakinlerinin mahalleye rahatça girmesine karşın, gecekondu mahallesi gençlerinin o sitelere giremiyor olmasının yarattığı sorun toplumsal bir gerginliği beraberinde getirmektedir. Bu soruyu mahalle geneline yönelttiğimizde de, %60’lara varan bir oranla durum rahatsız edici bulunmaktadır, fakat gençlerin bu konuda daha hassas ve kırılabilir oldukları da anket sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kolluoğlu ve Bartu Candan (2010: 12) bu konuyla ilgili önemli bir saptama yaparlar: “*2000’ler İstanbul’unda mekân siyaseti “yerinden koparılmış”, anonim, içe dönük, dışa kapalı, yerelle ilişkisi sınırlı, farklı grupların birbirleriyle karşılaşmasını sınırlandıran mekânlar üreterek, toplumsal ayrışma süreçlerini körüklüyor ve derinleştiriyor. Sosyal ve mekânsal ayrışmaların bu*

kadar yoğun yaşandığı bir şehirde farklı toplumsal gruplar arasındaki ilişkilerin sonuçları; böyle bir şehrin sahiplerinin ve kullanıcılarının kimler olacağı; bu sürecin nasıl bir şehirlilik ve şehir hayatı üreteceği üzerine çok ciddi düşünmek gerekiyor.”

Mahalle sınırları içerisinde kalan MESA sitesinde yaşayanların mahalleli sayılıp sayılmayacağını sorduğumuzda %86 oranında -onların mahalleli olmadığı- yanıtı alınmıştır ki bu da aradaki duvarın sosyal ilişkilere dair de ciddi bir duvar ördüğünün göstergesidir. Bu koparılmışlık, içe dönüklük, Sarıyer’de bulunan pek çok kapalı sitede karşımıza çıkarken, gecekondu mahallelerinde ise, bunun tam tersi dışa dönüklük ve her anlamda bir bütünleşme çabasının var olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye’de yeni kentsel dönüşüm biçimi, büyük, kapalı ve lüks bir site, yanında toplu konut benzeri yoksul kesimin ikamet edeceği alanlara doğru evrilmektedir. Bu yeni eğilim, araştırmamızın odağındaki iki mahallede görüldüğü gibi özellikle gençleri rahatsız etmekte, kapalı sitelerle, görece yoksul kesimi birbirinden daha da kopartarak toplumsal yapıda kırılmalara yol açmaya doğru gidebilecektir. Başbüyük mahallesinde yapılan toplu konut uygulaması bu yeni eğilimin ilk örneklerinden sayılabilir, ikinci bir örneğin Derbent mahallesinde yapılması halen gündemdedir. Komşu siteden rahatsızlığın Derbent mahallesi hakkında düşünülen bu yeni projelerle de ilişkili olabileceği düşünülebilir.

Kentsel dönüşüm tehdidinin ortaya çıktığı yıllardan itibaren, gecekondu mahallelerindeki toplumsal yapı ve örgütlülük oldukça değişmiş, mahallelilerin yaşamında dernek faaliyetleri, kooperatif toplantıları, kentsel dönüşüm seminerleri ve benzeri etkinlikler çokça yer almaya başlamıştır. Bu durumun gençler üzerinde nasıl bir izlenim bıraktığını sorguladığımızda, mahalle geneline göre çokça farklılaşan cevaplara rastlanmamıştır. Gençler, kentsel dönüşüm üzerine kendi aralarında da konuştuklarını belirtmişlerdir. Anketimize katılan Derbent mahallesinden gençlerin

%78 kadarı, Kazım Karabekir mahallesinde ankete katılan gençlerin ise %50 kadarı aralarında kentsel dönüşüm üzerine konuştuklarını belirtmiştir. Bu sonuç, gençlerin de meseleye dair çeşitli görüşleri tartıştıklarını, mahallede olup bitene kayıtsız kalmadıklarını gösterir. Bununla birlikte gençlerin önemli bir oranı, bu konuşmaların birliği ve beraberliği güçlendirdiğini düşünmektedir.

Derbent mahallesinde, kentsel dönüşüm süreçleri ve söylentileri başladığı günden itibaren bir gelecek korkusu hakim olmuştur. Bu gelecek korkusuyla mahalleden 40 hane, inşaat şirketiyle anlaşılıp başka yere gitmiştir. Mahalleden ayrılma durumu, tüm mahalleliyi etkilediği gibi, gençler arasında da tepkilere yol açmıştır. *“Bence onların gitmesi bizi daha güçlü kıldı.”* (Veli, Derbent, 26, işçi). *“(Onların mahalleden gitmeleri) Güçlendirdi de bazı kısımlar hakkında öyle düşünemiyorum. Bazıları kendi çıkarlarını düşündüğü için ayrıldı. Kendini düşünenler de oldu.”* (Mehmet, Derbent, 21, öğrenci). Kazım Karabekir’de ankete katılan gençlerin %30’a yakını ise, kentsel dönüşüm söylentileri sonrasında rant söylentilerinin de arttığını belirtmektedirler.

1.7 Sonuç: Kentsel Dönüşümün Bölücülüğü

Kentsel dönüşümün, mekânlar, toplumsal gruplar ve hatta kuşaklar arası çeşitli bölünmeler meydana getirdiği tespit edilmiştir. Özellikle de Derbent için öngörülen projenin, mekânsal olarak da kapalı siteler ve gecekondu mahallesi sakinlerinin oturacağı diğer apartmanlar olarak ciddi bir mekânsal “parçalanmaya” yol açacağı görülmektedir. Kazım Karabekir mahallesinin genç sakinleri ise, henüz doğrudan bir proje tarafından etkilenmese de, söylentiler ve bunun yarattığı güvensizlik hissinden rahatsızlık duymaktadır.

Gençlerin konut, mahalle ve sokak ile ilişkileri, her ne kadar geçmişten gelen ve gecekondu mahallelerinde eskiden beri tüm akademik araştırmalarda sözü edilen ekonomik ve toplumsal dayanışma, mahalleyle bağlılık gibi özellikleri barındırsa da, geleceğe bakış ve beklentiler açısından

önemli ölçüde bir önceki kuşaktan farklı bir yapıyla karşılaşılmaktadır. Gecekondu mahallelerinin kuruluşunu gerçekleştiren ilk kuşak ve konut güvencesi için mücadele veren ikinci kuşak ile bugünkü gençleri karşılaştırdığımızda, artık gençlerin çevresiyle ilişkisini çok daha farklı bir şekilde kurguladığı gözlemlenmektedir. Araştırmanın yürütüldüğü mahallede gençlerin bir kısmı plazalarda çalışmakta, üniversite eğitimi almış ya da eğitimini sürdürmekte, AVM'leri aktif olarak kullanmakta ve kent merkeziyle doğrudan ilişki kurmaktadır. Derbent ve Kazım Karabekir mahallelerinde yaşayan gençler, önceki kuşaklardan farklı olarak kentte yaşanan değişimlerle birlikte kente entegre olmuş, kentsel yaşamın her türlü faaliyetinde yer alarak, hizmet ve hatta üst düzey hizmet sektöründe çalışmaya başlamıştır. Buna karşın, bu mahallelerin gençleri, mahallenin değişmesine karşı çıkmamakla birlikte, bu mahalleyi terk etmeye, mahallenin parçalanmış, duvarlarla ayrılmış mekânlar toplamı haline gelmesine, mahalleliler arasında kurulan ilişkilerin dönüştürülmesine kesinlikle karşılar.

Gençlerin kentsel dönüşüme bakışı, yaşam tarzları, gelecekte beklentilerinde farklılaşmış bir yaklaşımı olsa da, mekânsal aidiyet ve mahalleli olma durumuna atfettikleri önem, tüm bu değişimlere rağmen yoğun biçimde korunmuştur. Yapılan görüşmelerde mahalle, gençler tarafından "baba ocağı" olarak nitelendirilmiş ve geçmişten gelen toplumsal dayanışma ilişkilerinin korunması konusunda da gençler arasında bir dil birliğine rastlanmıştır. Yakın çevrelerindeki mekânsal değişikliklerin mahalleleri için bir tehdit oluşturacağını varsaydıklarında ise mahalleli kimliğini koruma adına kendilerinde çeşitli hassasiyetlerin oluştuğu görülmüştür.

Kentteki konut taleplerinin, site yaşamı doğrultusunda değişmesi ile birlikte, gençlerde site hayatına öykünme de görülmüştür. Site yaşamının getirdiği kolaylıklar, bugüne kadar zorlu bir konut mücadelesine tanıklık etmiş gençler için

zaman zaman olumlu bulunmuştur. Bir kısım genç için, mahalle sınırları içerisinde, aynı toplumsal yapıyı koruyan, mahalleli ile birlikte kurgulanan bir mekânsal dönüşümün olumlu karşılanacağı söylenebilir. Bunun yanında, iki mahallenin de gençleri, mahallenin şu anki mekân kullanımlarından, bahçelerden, kamusal kullanımlardan ve sokaklardan vazgeçmeyeceklerini vurgulamaktadırlar.

Gençlerin yukarıda aktardığımız site hayatı algısı, kesinlikle Bezirganbahçe örneğinde³ gördüğümüze benzer, yaşayanların memnuniyetsizliğinin çeşitli akademik araştırmalarla ortaya konduğu sitelerin sunduğu koşullardan farklıdır. Birlikte yaşanan, kamusal mekânların, sosyalleşme imkânlarının çok daha fazla olduğu bir mahalleden bahsedilmektedir. Dolayısıyla mevcut koşullarda kentsel dönüşümün algıyı ve hayatı dönüştürücü yapısına karşın, mahalleli gençler bu dönüşüme direnmekte ve halen mahallelilik, dayanışma ilişkilerini korumaya çalışmaktadır●

³ Bkz. Baysal, C. 2010. İstanbul'u Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut Hakkı İhlaller: Ayazma(N)'Dan-Bezirganbahçe'ye Tutunamayanlar. Master Degree, Bilgi University.

Kaynakça

1988. *Dictionnaire de L'urbanisme et de L'aménagement*. Paris: PUF.
- Anatrella, T. 2003. Les Adulescents. *Etudes*. 7, 37-47
- Bartu Candan, A. & Kolluoğlu, B. 2010. *1990 Sonrası İstanbul'da Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Tabakalaşma*. İstanbul: Tübitak.
- Baysal, C. 2010. İstanbul'u Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut Hakkı İhlaller: Ayazma(N)'Dan-Bezirgânbahçe'ye Tutunamayanlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bilgi University.
- Blöss, T. 1997. *Les Liens De Familles*, Paris: Puf.
- Erman, T. 2016. *Mış Gibi Site: Ankara'da Bir TOKİ-Gecekondu Dönüşüm Sitesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ezme, A. 2014. Advocacy Planning in Urban Renewal: Sulukule Platform As The First Advocacy Planning Axpérience in Turkey. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. University of Cincinnati.
- Fırat, D. 2013. Bitirilmeyen Gençlik. İçinde: Lüküslü D., Yücel, H., *Gençlik Halleri*, İstanbul: Efil Yayınları. s. 26-53.
- George, P. 1970. *Dictionnaire De La Géographie*. Paris: Puf.
- Kuyucu, T. & Ünsal, Ö. 2011. Neoliberal Kent Rejimiyle Mücadele: Başbüyük ve Tarlaş'ında Kentsel Dönüşüm ve Direniş. İçinde: Sökmen, M. G. (Ed.) *İstanbul Nereye?* İstanbul: Metis Yayınları. s. 85-106.
- Kuyucu, T. Ü., Özlem; 2010. Urban Transformation As State Led Property Transfer: An Analyses Of Two Cases Of Urban Renewal In Istanbul. *Urban Studies*, 47, s. 1479-1499.
- Lupton, R. 2003. *Neighbourhood Effects: Can We Measure Them and Does it Matter?*, Case Paper 73, London: London School Of Economics. Centre For Analysis Of Social Exclusion.
- Paulet, J. P. 2001. *Géographie Urbaine*. Paris: Armand Colin.
- Pérouse, J. F. 2004. L'Interroger Le Quartier Quelques Repères Terminologiques Et Méthodologiques. *Anatolia Moderna*. X. S. 127- 129.
- Pettonnet C., 1979, *On Est Tous Dans Le Brouillard - Ethnologie Des Banlieues*, Paris: Galilée,
- Peyrat, S. 2001. La Cité: Une Nation De Jeunes. In: Vulbeau, A. (Ed.) *La Jeunesse Comme Ressource*. Paris: Erès Editions.
- Sayad, A. 1998. Un Nanterre Algérien, *Terre De Bidonvilles*. Paris: Autrement.
- Sulukule Platformu 2007. Sulukule Platformundan Uli'ye 'Başarılı Kentsel Kara Mizah Uygulamaları' Ödülü. İçinde: Aysun Koca, Ç. O. Ç., Esra Kaya, Gürkan Akgün (Ed.) *Kentleri Savunmak*. İstanbul: Nota Bene.
- Şen, B. 2006. Kentsel Gerilemeyi Aşmada Çelişkili Bir Süreç Olarak Soylulaştırma: Galta Örneği. Doktora Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Türkün, A. Şen, B. Ünsal, B. & vd. 2010. *İstanbul'da Eski Kent Merkezleri ve Gecekondu Mahallelerinde Kentsel Dönüşüm ce Sosyo-Mekânsal Değişim*. Ankara: Tübitak.
- Ünsal, B. 2006. *Neoliberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası; Akp'nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul'u Kentsel Dönüşüm Projeleri. Planlama Dergisi*. İstanbul: Şehir Plancıları Odası. S.53-63.
- Vaissière, C. 2002. Les Sociabilités Adolescentes Dans Les Quartiers Difficiles, içinde: *Vei Enjeux*, No: 129, 41.
- Vulbeau, A. 2001. *La Jeunesse Comme Ressource*. Paris: Erès Editions.
- Yalçın, M. C. & Çavuşoğlu, E. 2008. *Kentsel Dönüşüm Süreçlerine Bağlı Yeni Sınıf Dengelerinin İnşasında Toplumsal Muhalefet: Taraflar ve Stratejiler. Kentsel Yeniden Yapılanma: Kazananlar – Kaybedenler*. İstanbul: Şehir Plancıları Odası.
- Yalçın, M. C. Olgun, Ç. Çılgın, K. Dündar, U. 2014. İstanbul Dönüşüm Coğrafyası. İçinde: Candan Bartu, A. & Özbay, C. (Eds.) *Yeni İstanbul Çalışmaları: Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Yalçın, M. C. Çılgın, K. & Çalışkan, Ç. 2012. İstanbul Dönüşüm Coğrafyası. 3. *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu* (Kent, Bölgeler, Metropolitan Alanlar, Büyükşehirler: Değişen Dinamikler ve Sorunlar) Ankara: Kentsel Ve Bölgesel Araştırmalar Ağı.
- Yalçın, M. C. Yücel, H. Yücel, D. S. & vd. 2014. Sarıyer Gecekondu Mahalleleri Örneğinde Kentsel Dönüşüm Süreçleri ve Bu Süreçlerin Sosyo-Ekonomik Ve Fiziki Etkileri. Ankara: Tübitak.